

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД „ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА”

ЧАЙКОВСЬКИЙ Михайло Євгенович

УДК 37.013.42:371.3

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ
З МОЛОДЦЮ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ
В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ**

13.00.05 – соціальна педагогіка

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Старобільськ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному закладі „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор,
Лактіонова Галина Михайлівна,
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
НАПН України (м. Київ), завідувач відділу
розвитку педагогічної культури дорослих;

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Омельченко Світлана Олександрівна,
ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний
університет” (м. Слов’янськ), професор кафедри
теоретичних та методичних основ фізичного
виховання і реабілітації, ректор;

доктор педагогічних наук, професор
Шевцов Андрій Гаррійович,
Міністерство освіти і науки України (м. Київ),
начальник Управління ліцензування та
акредитації;

доктор педагогічних наук, професор
Рассказова Ольга Ігорівна,
КЗ „Харківська гуманітарно-педагогічна
академія” Харківської обласної ради,
завідувач кафедри соціальної педагогіки та
соціальної роботи.

Захист відбудеться 19 квітня 2016 року о 13.00 годині на виїзному засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.053.01 Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” у ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет” за адресою: 84116, Донецька обл., м. Слов’янськ, вул. Генерала Батюка, 19, ауд. 201.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” за адресою: 92703, Луганська обл., м. Старобільськ, пл. Гоголя, 1.

Автореферат розіслано 18 березня 2016 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Н. І. Черв’якова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Одним із викликів третього тисячоліття є необхідність забезпечити рівний доступ до якісної освіти усіх без винятку людей, незважаючи на расові, соціальні, психофізичні відмінності. Це визначає ефективність суспільного поступу української держави у забезпеченні права кожного її громадянина на повагу, взаєморозуміння та самореалізацію у соціумі. На відміну від традиційної освітньої моделі, що базується простому засвоєнні та відтворенні інформації, головною метою навчання у XXI столітті є розвиток кожної особистості як повноцінного учасника розбудови демократичного суспільства.

З іншого боку, сьогодні розвиток суспільства й системи освіти відбувається під впливом світової тенденції до зростання кількості людей з інвалідністю. За даними ООН, кожна десята людина (більше 650 млн. осіб) на планеті має фізичні, розумові чи сенсорні порушення, у 25 % всього населення є різні розлади здоров'я.

Міністерством соціальної політики України вже зареєстровано близько 3 млн. людей з інвалідністю, зокрема 168 тис. дітей. Крім того, збільшується їх кількість: щорічно реєструється 200 – 220 тис. осіб, на 450 тис. вагітностей народжується 150 тис. дітей з вродженими вадами, серед яких 20 тис. – із важкими порушеннями.

Несприятлива тенденція щодо поширення інвалідності в світі, а в Україні зокрема, спричинила необхідність розв'язання проблеми щодо освіти дітей і молоді з особливими потребами. Значною мірою це зумовлено тим, що повноцінне існування та розвиток людини, зокрема осіб з особливими потребами, неможливі без здобуття якісної освіти, а професіоналізація та сприяння кар'єрному росту молоді з інвалідністю потребують розбудови такої системи вищої освіти, де запроваджувалося б навчання студентів з різним рівнем здоров'я на паритетних засадах.

Право кожної молодої людини з інвалідністю на отримання освіти закріплено низкою міжнародних та державних законодавчих документів, основними з яких є: Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти (1960 р.); „Всесвітня декларація про освіту для всіх” (Таїланд, 1990 р.); „Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів” (ООН, 1993 р.); „Саламанкська Декларація про принципи, політику і практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами” і програма „Рамки дій за освітою осіб з особливими потребами” (1994 р.); Конвенція ООН „Про права інвалідів” (2006 р.). та ін.; Конституція України (1996 р.); Закон України „Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” (1991 р.); наказ МОН України „Про створення умов щодо забезпечення права на освіту осіб з інвалідністю” (2005 р.); наказ МОН України „Про організацію інтегрованого навчання інвалідів у вищих навчальних закладах III-IV рівнів

акредитації незалежно від форми власності і підпорядкування” (2009 р.); наказ МОН України „Концепція розвитку інклюзивної освіти” (2010 р.) та ін.

Однак, на нашу думку, створення та функціонування системи вищої освіти в Україні стає можливим лише за умови розвитку соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами у вищих навчальних закладах, які впроваджують ідеї інклюзивного освітнього навчання.

У другій половині ХХ на початку ХХІ століття проблематика соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю з особливими потребами стала об’єктом наукових інтересів багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Методологічним підґрунтям для розробки проблеми інклюзії виступають світоглядні гуманістичні теорії (Л. Бінсвангер, М. Бердяєв, Х. Блум, Ж. Бодріяр, Е. Гідденгс, Ж. Дерріда, Е. Дюркгейм, Т. Лукман, Ж.-П. Сартр, В. Соловійов, Г. Сковорода, П. Флоренський, П. Юркевич, М. Хайдеггер та ін.), у межах яких обґрунтовано ідеї толерантності та співрозуміння у сприйнятті відмінностей у людській спільноті. Філософський аспект осмислення інвалідності як біопсихосоціального феномена представлено у роботах Г. Барінової, Л. Газнюк, Л. Загорської, Н. Загурської, Л. Васильєвої, Н. Корабльової, З. Максимової, Л. Потилиціної, П. Сорокіна, О. Філоненка, А. Шевченко та ін.

У ракурсі нашого дослідження привертають увагу праці вітчизняних (О. Безпалько, В. Ільїн, Є. Мартинов, О. Молчан, Т. Самсонов, Н. Софій, Є. Тарасенко, О. Полякова та ін.) і зарубіжних (Б. Барбер, Г. Беккер, П. Бурдье, Дж. Девіс, К. Дженкс, Х. Кербо, М. Крозьє, Ф. Кросбі, К. Тейлор та ін.) вчених з питань інтеграції осіб з вадами здоров’я засобами освіти та можливості доступу їх до освіти, зокрема вищої.

Окремі аспекти організації та здійснення соціально-педагогічної підтримки дітей та молоді з обмеженими можливостями знайшли своє відображення у працях І. Іванової, В. Ляшенко, О. Молчан, В. Тесленка та ін.

Серед наукових робіт, де висвітлюються різні аспекти супроводу навчання студентів з особливими потребами у вищому навчальному закладі, особливий інтерес для нас становлять наукові розробки Г. Бойко, А. Кісляк, О. Кольченко, С. Місяк, П. Таланчука, В. Шиян та ін. Специфіку взаємодії викладачів та студентів з особливими потребами у вищому навчальному закладі вивчали О. Кольченко, Г. Мазарська, Ш. Равер-Лампман та ін.

Різноманітні аспекти роботи з молоддю з особливими потребами розкрито в наукових дослідженнях вітчизняних вчених. Так, обґрунтовано концепції та моделі навчання осіб з функціональними обмеженнями здоров’я (Д. Дікова-Фаворська, Г. Бузова); методики виховання духовних цінностей у студентів з особливими потребами (О. Хорошайло); досліджено питання теорії та технологій розвитку соціальності учнів в умовах інклюзивної освіти (О. Рассказова) та інтеграції молоді з функціональними обмеженнями